

*Коваль В.М., Європейський університет фінансів,
інформаційних систем, менеджменту і бізнесу*

ГРОШОВІ ПОТОКИ В МЕХАНІЗМІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

В статті розглянуто вхідні і вихідні грошові потоки, їх природа та роль в механізмі функціонування комерційного банку.

Ключові слова: комерційний банк, грошовий потік, інвестиції.

Основу діяльності комерційного банку (КБ) складають операції, які пов'язані з купівлею і наступним перепродажем фінансових ресурсів з метою одержання прибутку. Як сукупність усіх надходжень і платежів грошових коштів в процесі функціонування банку ці операції можуть бути представлені у вигляді потоків грошових ресурсів, які повинні бути диференційовані залежно від вартості, структури і економічного змісту, а також обмежені за обсягом та строками.

Грошові (фінансові) потоки, які рухаються з макросередовища в КБ, є вхідними, а ті, які рухаються від КБ в макросередовище – вихідними.

Вхідні грошові потоки КБ створюють пасивну частину банківського балансу. Саме вони формують ресурсну базу і прибуток від його діяльності. Прикладом вхідних грошових потоків є грошові надходження на кореспондентські рахунки банку, в тому числі кошти, які надходять на розрахункові і поточні рахунки клієнтів,

залучені депозити та міжбанківські кредити в момент надходження, інші пасиви. До вхідних необхідно віднести також потоки розміщених активів і процентного прибутку за користування ними в момент повернення.

Вихідні грошові потоки КБ знаходять своє відображення в активній частині банківського балансу. Саме вони формують його кредитний і інвестиційний портфель. До вихідних потоків необхідно віднести всі грошові платежі, які здійснюються з кореспондентських рахунків банку: платежі за дорученням клієнтів, операції по розміщенню залучених в тимчасове користування фінансових ресурсів і власних коштів, внески в основні засоби. Залучені платні пасиви в момент повернення і проценти за їх використання також належать до вихідних грошових потоків.

В зв'язку з тим, що грошовий потік є безперервним у часі, доцільно кожний потік розглядати в конкретному інтервалі часу. Після закінчення цього інтервалу грошові

вий потік не зникає, а переходить з однієї категорії в іншу, змінює напрямок руху і розпадається на окремі складові частини.

Кожний грошовий потік складається з однорідних елементів, які визначаються як одноразове перерахування (перерозподіл) фінансових ресурсів. Тому будь-яка операція в процесі функціонування банку може бути представлена як послідовність елементів грошового потоку.

Для злагодженої і безперебійної роботи КБ необхідно створити модель, яка дозволила б оптимізувати і синхронізувати у часі вхідні і вихідні грошові потоки. В економічній літературі виділяють дві модифікації такої моделі: бруто фінансовий (грошовий) потік і нетто фінансовий (грошовий) потік¹. Визначаються вони наступним чином:

$$\Phi_{бп} = \Phi P + ВФП + ІФП,$$

де $\Phi_{бп}$ – бруто фінансовий (грошовий) потік,
 ΦP – середній залишок фінансових ресурсів за визначений період,
 $ВФП$ – вхідні фінансові (грошові) потоки,
 $ІФП$ – вихідні грошові потоки.

$$\Phi_{нп} = \Delta \Phi P + ВФП - ІФП,$$

де $\Phi_{нп}$ – нетто фінансовий (грошовий) потік,
 $\Delta \Phi P$ – зміна середнього залишку фінансових ресурсів за визначений період.

Ці моделі характеризують кругообіг всіх фінансових ресурсів підприємства (банку) за окремо виділений часовий інтервал, тобто сукупність розподілених у часі надходжень і платежів з урахуванням загальної величини фінансових ресурсів кожного конкретного суб'єкта господарювання. Отже, потік платежів можна ідентифікувати як результат фінансової операції будь-якого господарського суб'єкта. В той же час, фінансовий потік є узагальнюючою характеристикою і кінцевим результатом господарсько-фінансової діяльності будь-якого економічного суб'єкта.

Погоджуючись з правомірністю наведених моделей, необхідно адаптувати їх економічний зміст стосовно КБ. Так, величина $\Phi_{бп}$ показує валовий результат діяльності банку, або фактично його обороти в банківському балансі, а величина $\Phi_{нп}$ є результатом фактичної зміни параметрів банківського балансу за досліджуваній період, що знаходить своє відображення у збільшенні, або зменшенні валюти балансу на звітну дату.

Грошові потоки КБ мають різноманітну природу, тому для розуміння їх економічної суті їх необхідно класифікувати. Ми вважаємо, що грошові потоки комерційного банку можуть бути класифіковані за такими напрямками:

- за економічним змістом: планові активні і пасивні операції, надходження і платежі клієнтів, прибуток, доходи і видатки, резерви, податки, капітал;
- за напрямком руху: прямі, зворотні;
- за формою надходження: готівкові, безготівкові;
- за сферою обігу: зовнішні, внутрішні;

- за часом існування: короткострокові, середньострокові, довгострокові;
- за валютною складовою: гривні, зарубіжна валюта.

Віднесення грошового потоку до однієї з наведених груп може бути правомірним лише на конкретному інтервалі часу, тому що, як сам потік, так і його окремі елементи, з часом можуть переходити з однієї групи в іншу. Наприклад, депозит, внесений клієнтом в банк в іноземній валюті в готівковій формі строком на 1 місяць (вхідний потік), може бути повернений разом з нарахованими відсотками в національній валюті і переведений у безготівковій формі за розпорядженням клієнта (вихідний потік). Більше того, кожний грошовий потік має ряд ознак, які дозволяють віднести його до декількох вищезгаданих класифікаційних груп в конкретний момент часу.

Отже, економічна суть грошових потоків стосовно КБ полягає в тому, що фінансові ресурси, які надходять в банк у вигляді вхідного грошового потоку з макросередовища і мають визначені групові ознаки, в процесі функціонування банку проходять повний життєвий цикл, трансформуються з категорії в категорію, з групи в групу, змінюють напрямок руху і виходять з банку у макросередовище в іншій формі. Тому грошові потоки є відображенням зовнішніх фінансових ресурсів через призму операцій комерційного банку. Виходячи з цього, будь-яка банківська операція складається з одного або групи грошових потоків.

Для забезпечення успішного функціонування КБ необхідно максимально ефективно використовувати весь життєвий цикл грошових потоків і оптимізувати їх рух, що зумовлює необхідність створення цілісної системи управління грошовими потоками.

Основною метою функціонування такої системи повинна стати мінімізація банківських ризиків із забезпеченням необхідного рівня ліквідності банківських операцій і одночасним забезпеченням достатнього рівня прибутковості діяльності банку, що в кінцевому рахунку повинно забезпечити надійність і стійкість не тільки окремого комерційного банку, а і всієї банківської системи країни.

Для досягнення такої мети необхідно аналізувати стан грошових потоків від моменту їх входження в банк до моменту виходу і керувати рухом не тільки окремих груп грошових потоків, а і окремими потоками і їх елементами.

Серед сукупності вихідних грошових потоків необхідно виділити два системоутворюючі – грошові потоки, які формують кредитний та інвестиційний портфелі банку. Така градація грошових потоків не випадкова, адже саме кредитний та інвестиційний портфелі є активами, які приносять дохід. Для одержання всебічного уявлення про управління активами доцільно провести короткий аналіз основних вихідних грошових потоків.

Вихідний грошовий потік, який формує кредитний портфель, складається з таких потоків як потік комерційного кредитування і потік міжбанківського кредитування, кожний з яких складається з відповідних елементів потоку. Вихідний потік кредитування, в свою чергу, розподіляється на потоки кредитів фізичним особам (індивідуальним позичальникам) і юридичним особам (корпоративним позичальникам).

¹ Семенкова О.В. Ценные бумаги в системе финансовых потоков: Научное издание. – М.: Из-во Российской экономической академии, 1997.

Слід відмітити, що основною сферою спеціалізації КБ є кредитування нефінансового сектора економіки. Вихідний грошовий потік кредитів нефінансовим установам набирає силу під впливом ряду факторів, серед яких найбільш значимим є зниження рівня інфляції. Саме зниження інфляції привело банківську систему України до загострення конкуренції і зниження загального рівня прибутковості в поєднанні зі стабілізацією курсу національної валюти.

Операції банків по кредитуванню підприємств потенційно є найбільш прибутковими, але вони пов'язані з високим рівнем кредитного ризику. Керівники КБ добре розуміють, що кредитувати промисловість і населення можливо і навіть необхідно. Але, одержавши дуже великі збитки при наданні кредитів на першому етапі розвитку вітчизняної банківської системи, коли при галопуючій інфляції і астрономічних процентах кредити видавалися без належного забезпечення і гарантій повернення, банки почали дуже обережно ставитися до цього виду своєї діяльності. Кредити почали видавати тільки під реальне і ліквідне забезпечення після всебічної оцінки кредитоспроможності потенційного позичальника із залученням, при необхідності, служби безпеки банку. При цьому КБ більше зацікавлені кредитувати торгівлю, ніж виробництво, тому що в сфері торгівлі більша швидкість обіговості кредиту.

В зв'язку з тим, що вихідний грошовий потік кредитів не може бути короткостроковим, кошти для його забезпечення повинні мобілізуватися, в основному, за рахунок вхідного грошового потоку строкових депозитів на адекватні терміни.

Другим системоутворюючим вихідним грошовим потоком є потік, який формує інвестиційний портфель банку. На другому рівні ієрархії він складається з вихідних грошових потоків вкладень в державні цінні папери, корпоративні цінні папери і вкладень у фінансові підприємства.

Другим вихідним фінансовим потоком, який складає інвестиційний портфель банку, є фінансовий потік вкладень в корпоративні цінні папери. Висока прибутковість ринку недержавних цінних паперів пов'язана з його низькою ліквідністю. Цей фінансовий потік розпадається на грошові потоки внесків в емітовані деякими банками векселі, акції, облігації, корпоративні папери підприємств енергетики, зв'язку, деревообробної і ряду інших галузей і підприємств, продукція яких користується попитом за кордоном. На практиці фінансовий потік внесків в корпоративні цінні папери формується, в основному, операціями за розпорядженням клієнтів.

Отже, незалежно від того, якими методами здійснюється управління вихідними грошовими потоками, необхідно розглядати цей процес лише у взаємозв'язку з управлінням вхідними фінансовими потоками. При управлінні активами не можна копіювати західні моделі управління, тому що вплив української специфіки може звести нанівець будь-яку успішно функціонуючу в іншій країні модель. Основною метою управління вихідними фінансовими потоками повинна бути мінімізація ризиків. При цьому результатом діяльності банку повинно стати досягнення максимальної доходності операцій в поєднанні із забезпеченням необхідного рівня ліквідності і фінансової стійкості комерційного банку.

Summary

In clause the entrance and initial money flows, their nature and role in the mechanism of functioning of commercial bank are considered.